

УДК 811.111 '25

Муляр Тетяна

(м. Острог, Україна)

Національний університет «Острозька академія»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ**

На прикладі аналізу перекладів сонетів У. Шекспіра показано, що вивчення проблем перекладу художніх творів, дослідження особливостей відтворення ідіостилю автора сприяє формуванню професійної майстерності студента. Досліджено особливості лінгвопоетики сонетів У. Шекспіра та виявлено способи передачі лінгвопоетичних засобів у перекладах Д. Павличка, В. Марача, Н. Бутук.

Ключові слова: інтегроване навчання, художній переклад, сонет, лінгвопоетика, опущення, додавання, конкретизація, генералізація.

На примере переводов сонетов У. Шекспира показано, что изучение проблем перевода художественных произведений, исследование особенностей идиостиля автора способствует формированию профессионализма студентов. Исследовано особенности лингвопоэтики сонетов У. Шекспира и определено способы передачи лингвоэтических особенностей в переводах Д. Павличка, В. Марача, Н. Бутук.

Ключевые слова: интегрированное обучение, художественный перевод, сонет, лингвопоэтики, опущение, добавление, конкретизация, генерализация.

The research deals with the studying of translation of W. Shakespeare's sonnets and it is shown that the translation and specific features of author's style helps to form students professional skills.

Key words: W. Shakespeare, sonnets, translation, students, professional skills.

Вивчення іноземної мови, зокрема англійської, сприяє розвитку особистості студента та його професійному становленню,

закладаючи основи умінь й навичок іншомовного спілкування та орієнтуючи його у певній галузі знань. Сьогодні професійно спрямоване викладання іноземної мови зумовлене характером її міждисциплінарних зв'язків з предметами гуманітарного, мовознавчого та перекладацького циклів. Саме така орієнтація практичного курсу англійської мови уможлиблює, якщо не створення комплексних дисциплін, то проведення інтегрованих занять “Переклад + іноземна мова” у вищих навчальних закладах.

Одним з об'єктів лінгвістичних і перекладознавчих досліджень є поезія. Під час поетичного перекладу, на рівні з правилами теорії та практики перекладу, перекладачеві необхідно передати рідною мовою настрій, колорит, думки автора, зберігаючи при цьому ритм та риму, мелодику та побудову оригіналу [1, с. 26]. Тому питання досягнення адекватності поетичного перекладу, характерних рис оригіналу, мелодики та смислових особливостей викликає зацікавленість як вітчизняних [2, с. 8–9], так і зарубіжних лінгвістів [3; 5; 7]. У фокусі досліджень знаходиться поняття стратегій перекладу, перекладацьких трансформацій, прагматичної норми та норми еквівалентності.

Теорія перекладу поетичного твору розглядає художню дійсність, як живу, опосередковану оригіналом, втілену в художню форму автором твору, який перекладається, відтворену, як художню цілісність [4, с. 108]. З огляду на це переклад поезії підпорядковується певним правилам: – при поетичному перекладі неминучими є істотні перетворення багатьох аспектів оригіналу, тож вони потребують пильності та зосередженості, щоб у подальшому звести їх кількість до мінімуму;

– вірші повинні перекладатися віршами, тому праця перекладача схожа на працю оригінального поета. У справі віршованого перекладу словесна точність вбиває переклад як витвір мистецтва;

– у різних мовах одна і та сама форма може мати різне прагматичне значення, тому бажання відтворити всі формальні особливості оригіналу (стилістичний буквалізм) шкодить адекватності сприйняття (прагматичній адекватності). Під час перекладу лірики мета перекладача полягає насамперед у відтворенні враження, яке справляє оригінал;

– дослівний переклад поезії має право на існування тільки з суто утилітарною метою або у вузькоспеціальному призначенні [2, с. 25]. Перекладацька перспектива, обізнаність та рівень освіченості перекладача особливо необхідні при пошуках стилістичних еквівалентів.

Для досягнення відповідного рівня перекладацької майстерності студенту-філологу й необхідні інтегровані заняття «Переклад + іноземна мова», покликані реалізувати такі аспекти:

а) мовний, спрямований на активізацію лексико-граматичних засобів вираження теоретичних і практичних знань з філології та перекладознавства;

б) комунікативний, який полягає у переносі знань з перекладу або іноземної мови на новий предметний зміст;

в) текстовий, пов'язаний з використанням для роботи текстового матеріалу. Текст, з одного боку, є джерелом накопичення знань на тему, що розглядається на практиці англійської мови, а з іншого – арсеналом засобів вираження цих знань [1, с. 10]. Інтенсивне вивчення та закріплення теоретичних положень перекладознавства передбачає їх практичне застосування шляхом письмового перекладу текстів різних жанрів та стилів.

Під час художнього перекладу всі елементи форми і змісту відтворити неможливо. Тому поет-перекладач повинен заздалегідь визначити, які з цих елементів найбільш істотні у творі і тому повинні бути передані будь-якою ціною. Слід зберегти все те, що характеризує стиль твору, тобто те, що характерне для тієї епохи, країни, соціальної групи, яка його породила, що характерне для жанру, до якого можна віднести той чи інший твір, що характерне для індивідуальності автора (ідейний зміст чи літературна манера) [6, с. 165].

Так, здійснюючи переклад сонетів У. Шекспіра, перекладач повинен враховувати особливості їх лінгвопоетики. Як показує аналіз, до лексичних засобів, використаних у згаданих творах, належать: синоніми та антоніми, на основі яких створено антитези; метафори, епітети і порівняння, що дозволяють поетові створювати яскраві образи, звертаючись до певної асоціації, викликати в свідомості читача певний образ; фразеологізми як з ре-

лігійної сфери, так і народні, індивідуально-письменницькі фразеологізми, побудовані на відомих народних фразеологізмах, але модифіковані згідно з уявленнями поета. На синтаксичному рівні створенню єдності змісту і рими в сонетах сприяє використання звукових повторів (епіфора та анафора), відхилення від правильного порядку слів (інверсія) забезпечує акцентування уваги на важливих лексичних одиницях, що несуть образне та смислове навантаження.

Встановлено, що поет використовує різні типи речень, зокрема директивні – з метою спонукання читача до роздумів, окличні – для створення емоційно-експресивного забарвлення. Риторичні запитання стимулюють до пошуку відповіді. В сонетах У. Шекспіра наявні й інтертекстуальні елементи. Автор вміло використовує міфологічні та біблійні образи, які, як правило, є загальновідомими, тому читачеві легко їх розпізнати та інтерпретувати.

Переклад сонетів У. Шекспіра свого часу здійснили такі відомі поети-перекладачі, як Д. Павличко, В. Марач, Н. Бутук. Завдяки їхнім плідним зусиллям дивовижна епоха англійського Ренесансу стала для українців більш близькою й зрозумілою.

Кожен із перекладачів сонетів У. Шекспіра відкриває певну грань незбагненого феномену любові, народженого поетичною уявою Великого Поета. При цьому кожна інтерпретація має свій сенс і культурний смисл. У ході паралельного читання оригіналу і його вдалих перекладів процес мислення й естетичного освоєння розгортається у площині декількох текстових втілень однієї концептосфери, що створює об'єктивні гносеологічні передумови для розширення смислових обріїв рецепції оригіналу.

При відтворенні текстів сонетів Д. Павличко застосував численні опущення (стилістичні і граматичні заміни, редукацію) або додавання, що дозволило зберегти риму та смислову структуру оригіналу; прийоми конкретизації або генералізації семантики слів. Поет-перекладач створив образи, які відсутні в оригіналі, однак асоціюються з його змістом, використав лексичні одиниці, відомі в українській етнокulturі, наприклад, діалектне слово жайвір. При відтворенні фразеологізмів та метафор у поетичних текстах, як правило, застосовано еквівалентний вираз в україн-

ській мові, а з метою збереження рими використано й синтаксичні заміни. При відтворенні деяких фрагментів з сонетів, бачимо, що в українському перекладі Д. Павличко застосовує слова з експресивним забарвленням. Його переклади збагачують наше уявлення про розвиток сонету в світовій літературі, розкривають нові сторінки побутування й розвитку цієї поетичної форми.

Переклад віршованого тексту передбачає досягнення перекладачем семантичної та структурної еквівалентності. В. Марач в своїх перекладах намагається не тільки передати семантику, а й структуру оригіналу. Як і Д. Павличко, він змушений вдаватися до трансформацій тексту-оригіналу, зокрема спостерігаємо застосування прийому опущення «зайвих» слів. Часто єдиним способом відтворити семантичну структуру оригіналу є зміна порядку слів у рядках. Хоч у перекладах В. Марача присутні деякі неточності в передачі семантики оригіналу, варто відзначити використання влучних метафор та емпатизації.

Аналізуючи переклади Н. Бутук, можемо зауважити, що в них використано архаїчні або розмовні елементи, відсутні в тексті оригіналу. Часто перекладач звертається до оказіональних слів, чим порушує відтворення семантики оригіналу. Лише частково збережено зміст деяких метафор, що зумовило наявність стилістичних помилок. Буквальний переклад спричинив порушення мелодійності та ритмічності оригіналу.

Вивчення проблем перекладу художніх творів, дослідження особливостей відтворення ідіостилю автора при викладанні англійської мови забезпечує оволодіння студентами соціальними та культурними фоновими знаннями, а саме знаннями літератури, мистецтва, історії, політики. Викладач повинен дати зрозуміти студенту, що переклад не є «безневинним актом». Натомість, це складний герменевтичний, онтологічний процес, перезапис, перечитування двох культур, двох історій. Причому, одна культура домінує над іншою, вирішуючи що, як, де та коли перекладати. Тобто, культура маніпулює перекладачем, оскільки він надає неоднакову перевагу різним частинам тексту, різним нормам та цінностям. У такому випадку метою викладача є навчити студента правильному прочитанню та ретельному аналізу тексту. Майбут-

ній перекладач повинен поступово оволодівати вмінням визначати, який саме культурний контекст та цінності, що відтворюють ідею твору, потрібно донести читачу.

Література:

1. Абдулашвили А. Б. За строкой лирики: (о художественном переводе) / А. Б. Абдулашвили. – Москва: Советский писатель, 1989. – 208 с.

2. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії). – Херсон: Айлант, 2002. – 368 с.

3. Задорнова В. Я. Словесно-художественное произведение на разных языках как предмет лингвопоэтического исследования: дисс. ... доктора филол. наук. – Москва: МГУ, 1992.

4. Гачечиладзе Г. Художественный перевод и литературные взаимосвязи / Г. Гачечиладзе. – Москва, 1980. – 253 с.

5. Липгарт А. А. Методы лингвопоэтического исследования / А. А. Липгарт. – Москва: Московский лицей, 1997. – 221 с.

6. Лозинский М. Искусство стихотворного перевода / М. Лозинский // Дружба народов. – 1955. – № 7. – С. 158–166.

7. Николина Н.А. Филологический анализ текста: Учеб. пособие / Н. А. Николина. – Москва: Изд. центр «Академия», 2003. – 256 с.

8. Перетокіна В. Ф. Нові тенденції застосування стратегій перекладу галузевої літератури [Електронний ресурс] / В. Ф. Перетокіна. – Режим доступу: <http://confcontact.com>

9. Сафарян С. І. Теоретико-методологічні засади лінгвопоетичного тлумачення художнього тексту // Літературний процес: територія Гунтенберга чи віртуальна реальність. – 2013. – С. 215–220.